

Emphasis is placed on distance learning, which has a number of advantages over traditional learning: advanced educational technologies, availability of information sources, individualization of learning, convenient counseling system, democratic relations between student and teacher, convenient schedule and place of work.

It is concluded that the future educational system of Ukraine should be designed in such a way as to facilitate the liberation of the educational community from the old dogmatic educational thinking and the formation of new, critical, legal, economic, political and environmental thinking.

Keywords. perspective directions, development of education of Ukraine, civilizational changes, education of the future, role and place of the key figure of the teacher in education of the future.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Bykov V. Yu., Leshchenko M. Tsyfrova humanistychna pedahohika vidkrytoi osvity // Problemy ta perspektyvy formuvannya natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity : zb. nauk. prats / za red. O. H. Romanovskoho. – Vyp. 45 (49) : u 2-kh ch. – Ch.1. – Kharkiv : NTU «KhPI», 2016. – 392s.
- [2] Datsenko H.V., Suzanska Z.V. Dystantsiine navchannia yak zasib stymuliuvannia samoosvity \ Dystantsiine navchannia yak suchasna osvitnia tekhnolohiia: materialy mizhvuzivskoho vebinaru (m. Vinnytsia, 31 bereznia 2017 r.) / vidp.red. L.B.Lishchynska. – Vinnytsia : VTEI KNTEU, 2017. - S 17-20..
- [3] Korsak K. V., Korsak Yu. K. Nootekhnolohichni vyklyky i skeruvannia Bolonskoho ta Lisabonskoho protsesiv na intehratsiiu vyshchoi osvity y nauky // Vyshcha osvita Ukrainy №3 (dodatok 1) – 2012r. – Tematychnyi vypusk «Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii». – T. 1. – 642s.
- [4] Murasova H.Ie. Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv v umovakh dystantsiinoho navchannia – Elektronnyi resurs. – [Rezhym dostupu] http://www.confcontact.com/2012_10_04/pe2_murasova.htm
- [5] Sas N. Osnovy innovatsiinoho upravlinnia navchalnymy zakladyamy : navch.- metod. posib. / Nataliia Sas. – Poltava: SPDFO Harazha M. F., 2013. – 178s.
- [6] Ushynskyi K. D. Tvory v shesty tomakh, T. 1. – K.: «Radianska shkola», 1954. – S. 123.
- [7] Finikov T. V. Suchasna vyshcha osvita : svitovi tendentsii i Ukraina – K.: Takson, 2002. – 176s.

УДК 378.316

DOI: 10.31652/2412-1142-2020-57-181-188

Коваль Діана Володимирівна

аспірант, Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна

ORCID 0000-0003-1816-6992

dd230387@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДОМАГАНЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація. У статті представлено проблему професійних домагань майбутніх психологів. Проаналізовано думки фахівців щодо видів професійної реалізації психологів та можливостей вибудовування ними кар'єри. З'ясовано можливості працевлаштування психологів загалом у межах кадрових пропозицій на ринку праці. Проаналізовано посади та відповідні професійні обов'язки практичного психолога та виокремлено найбільш регулярні функції його діяльності: керівну або виховну. Доведено, що кар'єрне та особистісне професійне зростання психолога відбувається за умови його постійного самовдосконалення, бажання знаходити ресурси для процесів самопрезентації у професійному середовищі. Представлено порівняльну характеристику видів професійної реалізації психологів із США, на основі якої зроблено висновок про однозначність розуміння змісту майбутньої діяльності й перспектив працевлаштування психологів, їх типову заробітну плату за кожним із видів діяльності. Зроблено висновок про можливості усвідомлення можливостей професії на стадії її вибору й урівноваженні власних професійних домагань.

Проаналізовано психологічні особливості кар'єрних орієнтацій студентів-психологів, на основі яких зроблено висновки про зростання показників завищеної актуальної професійної самооцінки

(фахових можливостей), ілюзій досягнення професіоналізму. Зауважено, що участь у професійних тренінгах комерційного виду викривляє у студентів картинку власних можливостей, які неадекватно оцінюються і безпідставно вважаються ресурсом, який дозволяє відразу претендувати на посади HR-керівників, тренерів або менеджерів. На основі результатів експериментів, проведених науковцями у Львові та Києві, доведено, що корекції потребує саме неадекватно завищена самооцінка фахового потенціалу, яка виявляється у спрямованості на індивідуальне консультування, придбання власного кабінету, тренерську діяльність, роботу у рекламі або політиці.

Ключові слова: професійні домагання; майбутні психологи; професійна реалізація; фаховий потенціал; неадекватність; самооцінка.

1. ВСТУП

Проблема конкуренції на ринку праці, що стає глобальною для усього світового простору, актуалізується у способах взаємодії між претендентами на працевлаштування та адміністраціями організацій з вільними вакансіями. Результативністю такої взаємодії є досягнення компромісу між працедавцем та працівником щодо оцінки його компетентності, ресурсності та досвіду відповідно до пропозицій інших фахівців-претендентів. У цьому аспекті актуальності набуває проблема адекватної оцінки самим фахівцем власної цінності на ринку праці, що виявляється у рівні його професійних домагань.

Постановка проблеми. Особливої актуальності означена проблема набуває в галузі працевлаштування представників соціальних професій, кількість яких є надмірно високою для ринку праці, при цьому випускники за представленою галузі щорічно його поповнюють.

Психологи є однією із найбільш уразливих професій стосовно працевлаштування, оскільки сучасні університети «проводять змагання» у ліцензуванні саме цієї спеціальності через її високу популярність у абітурієнтів. Отже, гідна професійна реалізація випускників психологічних факультетів стає особистою справою кожного окремого представника цієї професії, а значить актуальності набуває проблема формування їх адекватних професійних домагань, які б стали підґрунтям результативної фахової реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійних домагань не є новою для сучасного наукового дискурсу. Дослідники актуалізують увагу на життєвих (Н. Мовмига, Н. Мілорадова, Т. Татенко, Т. Титаренко), кар'єрних (О. Резван, О. Шатілова), професійних (Л. Федун, Т. Перцева) домаганнях особистості як утворенні, що актуалізує певні цінності людини й збуджує її до активності у їх досягненні. Значна кількість праць присвячена дослідженню проблеми професійного самовизначення старшокласників, у межах якої професійні домагання пов'язані із очікуваннями майбутнього абітурієнта (Л. Федун, Т. Захарчук, М. Бруєнко, О. Ригель). Поняття «професійні домагання» семантизується науковцями у концептах «орієнтації» (А. Гойко, О. Столярчук), «амбітність» (Л. Завірюха), «очікування» (Н. Перегончук, М. Фальчук, К. Радзівіл). Оскільки тема «професійних домагань» молоді означена дослідниками як соціальна проблема, вважаємо за потрібне проаналізувати особливості їх виявлення у майбутніх психологів як представників однієї із найбільш вразливої категорії здобувачів, представленої на ринку праці.

Метою статті визначаємо дослідження особливостей виявлення професійних домагань майбутніх психологів.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для характеристики особливостей змісту професійних домагань студентів визначили необхідним проаналізувати думки фахівців щодо видів професійної реалізації психологів та можливостей вибудовування ними кар'єри. Першою й найпростішою ланкою професійної реалізації психолога більшість науковців визначає державні психологічні служби, які, за думкою В. Панка, є «основними споживачами кадрів молодих практичних психологів» [1, с.

136]. Практичні психологи, які працюють на державній службі, часто в соціально спрямованих установах, мають забезпечувати «захист особистості, сприяти її повноцінному розвитку, що здійснюється на наукових засадах»[там же]. Однак якщо зазначена діяльність у державному секторі представлена як початкових щабель кар'єри психолога, то фахівці з кар'єрного супроводу та консультацій таку ж його діяльність, але у межах власної справи, вважають за вищий рівень реалізації у професії. Так, за інформацією сайту «Делай дело», приватна практика у власному центрі надання психологічної допомоги є мрією багатьох психологів [2]. До такої вершини професійного визнання психолог може дійти лише через постійне самовдосконалення та бажання визнання зовнішнім оточенням його професіоналізму, тобто рис характеру, які свідчать про високий рівень професійних домагань.

Між представленими двома точками початку та акме кар'єри практичного психолога слід визначити й види професійної реалізації, які можна розглядати як конкретні сходинки до вершини у професії:

У кадровій службі:

- Пересічний співробітник;
- Консультант з питань відбору персоналу;
- Консультант фахівців з маркетингового відділу з питань побудови відносин із клієнтами;
- Начальник HR-служби.

У топових організаціях практикується посада помічника керівника, яку часто пропонують психологам, де їхні обов'язки диференціюються залежно від рівня професіоналізму:

- Формування курсу партнерських відносин;
- Ведення тактики переговорів;
- Складання прогнозу відносин із конкурентами;
- Урегулювання конфліктних ситуацій у бізнесі [2].

Отже, визначаємо важливу роль для процесу кар'єрного зростання психолога набуття ним умінь самовдосконалення, бажання знаходити ресурси для процесів самопрезентації у професійному середовищі.

З'ясування можливостей працевлаштування психологів загалом у межах кадрових пропозицій на ринку праці стає підґрунтям у дослідженні поля професійних домагань майбутніх психологів, що народжуються та корелюються у процесі їх професійної підготовки у магістратурі.

Передусім нас цікавило, як майбутні психологи бачать власне професійне майбутнє, які обмеження вони для себе визначають на початку кар'єри, які ресурси вважають необхідними для працевлаштування.

Для відповіді на означені питання було проведено аналіз досвіду низки практикуючих психологів, висновків науковців щодо компетенцій ефективного психолога,

Так, засновниця Українського центру дослідження поведінкових залежностей Ольга Альохіна в інтерв'ю щодо особливостей професійної реалізації практичного психолога визначила, що кар'єра успішного психолога розвивається за умови його бажання працювати із людьми, постійного професійного самовдосконалення й уміння успішно продавати себе. Крім того, на думку фахівця, неабиякого значення для популярності конкретного психолога у професії є особливості його професійної спільноти, належність до якої дає можливість «потрапляння у специфічну «тусовку», у світ своєї професії, який вас закрутить і дасть багато можливостей реалізуватися, якщо ви самі цього забажаєте» [3]. Авторка зауважує, що переважна більшість практичної реалізації для психолога лежить у площині освітнього державного сектору, де, нажаль оплата праці занадто мала, а отже, ті, хто хоче отримати фінансову незалежність, мріють відкрити приватну практику. Для цього, упевнена психолог,

фахівцеві потрібно навчитись правильно себе продавати, допомагати вирішувати клієнту саме ті завдання, які йому необхідно.

Слід зазначити, що фінансова свобода для психолога є не лише важелем його успішності, але й ресурсом, який допомагає здійснювати професійний саморозвиток, оскільки специфіка самовдосконалення фахівців цієї професії виявляється у постійному практичному навчанні: участі у тренінгах, семінарах, форумах, вартість яких є досить високою. Однак така професійна активність дозволяє не лише набути додаткових компетенцій, але й розширити сферу комунікації, отримати більш широкі можливості клієнтської бази.

Зауважимо, що багато хто із успішних психологів саме після тренінгів знаходить посади у великих бізнесових організаціях або солідних державних проектах, зокрема варіантами розвитку кар'єри можуть стати посади медійного психолога, психолога проекту, організації, рятувальних служб, тренерство тощо.

Свідомість того, що сучасному психологові необхідно постійно вдосконалюватись, виявляється у думці студентів і практикуючих фахівців. Водночас зміст вдосконалення розуміється або досить нечітко (у студентів), або переважно однобоко, із зазначенням необхідної для роботи і недостатньої наразі для себе особисто компетенції (у фахівців). Найбільш детальним визначенням аспектів, що впливають на ефективність професійної реалізації психолога-початківця, вважаємо ті, що представлені у дослідженні В. Панка:

- навички спілкування, до якого автор відносить збагачення мовного багажу, проблеми якого виявляються у його бідності, засміченості жаргонізмами, діалектизмами, словами-паразитами та молодіжним сленгом; організацію комунікації (авторське: процес комунікації), на майстерність якого впливає управління емоціями, уміння корегувати власне мовлення відповідно до віку, статі, культурного рівня співбесідника, інтонаційний вишкіл, володіння маніпулятивними техніками; уміння слухати, що також містить емоційну саморегуляцію.

- сформованість професійної позиції, яка виявляється в умінні психолога усвідомлювати власне місце у колективі й функції професійної взаємодії. Зокрема, науковець зауважує, що недостатньо сформована професійна позиція психолога дозволяє іншим членам колективу впливати на його діяльність, перетворювати на такого собі помічника «куди пошлють» (авторське) реалізовувати власні рольові очікування – тоді існують ризики погіршення ставлення оточення не лише до конкретного психолога, але й до професії в цілому.

- професійна спрямованість, недостатній рівень якої виявляється у тому, що психолог реалізує власні амбіції, комплекси, психічні травми, акцентуації або ж самостверджується за рахунок клієнта. За умов ціннісної та етичної невизначеності у молодіжному середовищі проблема відповідального спрямування майбутніх психологів до практикування, гуманного ставлення до клієнта набуває великої значущості.

- методична грамотність психолога, недосконалість якої виявляється у застосуванні у практиці ненаукових методик, зокрема набутих на різних «курсах» та в «міжнародних школах», що фактично належать не до наукових психологічних шкіл, а до маркетингових мереж [1, с. 136 - 137].

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Акценти, зроблені фахівцями у теоретичних дослідженнях проблеми професійної реалізації психологів, стають основою практичних розвідок, наукова цінність яких представлена зіставленням результатів подібних за змістом досліджень у різних регіонах України. У дослідженні А. Гойко та О. Столярчук розглядається проблема формування кар'єрних орієнтацій майбутніх психологів, зокрема на базі емпіричного дослідження, проведеного зі студентами факультету соціально-психологічних наук та управління (спеціальність «Психологія») НПУ імені М. П. Драгоманова. Науковцями доведено, що найбільш високі гуманістичні потреби студентів початкових курсів (орієнтація на служіння іншим людям, альтруїзм та свідоме бажання навчатись) змінюються на більш практичні

(потреба у стабільному місці проживання, збалансованості інтересів родини та професійного просування). Так, у п'ятикурсників порівняно із студентами першого курсу чітко виявлено зміну мотивації із внутрішньої (зміст професії) на зовнішню (заробітна плата та кар'єра). При цьому відбувається зростання показників завищеної актуальної професійної самооцінки (фахових можливостей) по мірі зростання у студентів досвіду їх фахового навчання, а отже, формуються ілюзії досягнення професіоналізму. При цьому автори наголошують, що професійна самооцінка студентів у більшості опитаних стабілізується і стає адекватною упродовж навчання, однак корекції потребує саме неадекватно завищена самооцінка фахового потенціалу, яка виявляється у спрямованості на індивідуальне консультування, придбання власного кабінету, тренерську діяльність, роботу у рекламі або політиці [4]. Допустимим поясненням такого сигналу про неадекватність професійних домагань вважаємо зауваження авторів про те, що у студентів поступово все більшого значення набуває процес саморозвитку, зокрема п'ятикурсники стають здатні його собі організовувати, знаходячи різного виду тренінги та майстер-класи. Однак видається неадекватним свідоме припущення, що картинка власних можливостей, актуалізована тренерами у студентів, є ресурсом, який дозволяє відразу претендувати на посади HR-керівників, тренерів або менеджерів. Уважаємо, що така ситуація свідчить лише про дієвість психологічних законів задоволення потреб клієнта (у даному випадку клієнтом є студент, який став учасником конкретного тренінгу) у самосхваленні, актуалізації ресурсів тощо.

Цікавим фактом наукової дискусії можна вважати емпіричні дані дослідження І. Петровської, яка розглядала психологічні особливості кар'єрних орієнтацій студентів-психологів [5]. Експериментальною базою стали університети «Львівська політехніка» та Львівський національний університет імені І. Франка. На противагу результатам праці А. Гойко та О. Столярчук, львівський експеримент довів важливість для студентів-психологів, з одного боку, мати можливість втілювати в роботі свої ідеали і цінності, приносити користь людям (без акцентів на матеріальній винагороді), максимально ефективно використовувати власні таланти і досвід для реалізації суспільно важливої мети – допомоги людям, а з іншого – працювати автономно, незалежно, самому визначати кроки діяльності для досягнення мети [5]. При цьому автор акцентує увагу на тому, що орієнтація студентів «на служіння» є прямо пропорційною виявленню ними поваги й підтримки звичаїв і зворотно пропорційною прагненню до влади, досягненню соціального статусу, престижу, пануванню над людьми. Зауважуємо, що автори у дослідженнях використовували однакові діагностичні інструментарії, зокрема, методика діагностики ціннісних орієнтацій у кар'єрі Е. Шейна (адаптація В.А. Чікер, В.Е. Вінокурова), однак при цьому отримали різні результати, зокрема, у львівських студентів, на відміну від киян, було виявлено досить невисокі показники за критерієм «стабільність проживання», що свідчить про спрямованість на часті переїзди, відрядження при розгляді пропозицій роботи. Можемо пояснити таку невідповідність, з однієї сторони, близькістю Львівської області до кордону, що дає можливість отримувати запрошення на роботу з-за кордону, а з іншої – небажанням киян покидати столицю.

Однак якщо результати експериментів за критерієм «стабільності проживання» виявили регіональну розбіжність, то за критерієм професійної переваги майбутні психологи і у Львові, і в Києві обрали «кар'єрну перевагу» на противагу «професійній компетентності». Отже, викликає подив неусвідомлення студентами залежності затребуваності на ринку праці від рівня професійної компетентності та майстерності. Уважаємо, що зазначені проблеми можна вважати джерелом виявлених неадекватних професійних домагань майбутніх психологів.

Цікавими для нашого дослідження виявились також думки І. Петровської щодо чинників, які заважають студентам-психологам бути реалізованими у професії:

- підвищена відповідальність;
- реакція на першу пробу себе як професіонала (у процесі практики);
- низький рівень оплати в соціальній сфері разом із необхідністю додаткової освіти за даною спеціальністю;

- обмежена кількість психологічних центрів і лабораторій, куди б студенти могли звернутись за професійними консультаціями до колег на безоплатній основі.

Отже, висновки емпіричних досліджень науковців свідчать, що майбутні психологи, які отримують фахову підготовку у сучасних університетах, обрали професію під впливом різного виду мотивів: аутоцентрованої мотивації (з метою допомогти собі розібратись у власній особистості і в конкретних труднощах), мотиву «служіння людям», мотивів «впливати на інших». Зауважимо, що останній вид мотивації на момент вступу до університету студентів був майже невиявленим, тоді як на старших курсах виявлявся досить активно.

Зважаючи на те, що сучасний молодий фахівець, зокрема психолог, є досить включеним у міжнародні стандарти професійної діяльності, а значить – може претендувати на реалізацію в іншій країні (що також розглядається нами як певні професійні домагання), визначили необхідним здійснити аналіз працевлаштування психологів у США. Професійна реалізація психологів за кордоном вирізняється певними особливостями, пов'язаними із змістом конкретної фахової діяльності, що у зіставленні із вітчизняними формами професійної реалізації психолога, є досить вузьким. Так, загалом діяльність психологів поділяється на три типи: клінічні й консультативні, поведінкові психологи та академічні психологи-дослідники. До кожного із цих типів відносяться конкретні види діяльності психолога, які можна узагальнити у таблиці.

Таблиця

Види діяльності психолога за кордоном (США)

Клінічні й консультативні психологи		
Дитячі психологи	Геронтопсихологи	Клінічні судові психологи
Психологічний розвиток дітей та підлітків, вплив на емоційні проблеми дитини	Визначення (діагностування) здатності пацієнта бути осудним (ухвалювати юридичні та медичні рішення); діагностика психічних розладів (деменції); допомога пацієнтам у переживанні смерті рідної людини;	Проведення психологічної експертизи в юридичній та судовій діяльності; участь у кримінальних/судових опитуваннях; визначення психічних захворювань правопорушників
Поведінкові психологи		
Консультанти поведінкового здоров'я	Консультанти з сімейних відносин	Організаційні психологи
Лікують стани хвилювання, стресу, депресії, низької самооцінки	Працюють у галузі нормалізації подружніх відносин	Беруть участь у створенні політики організації; у заповненні вакансій організації (опитування претендентів на робоче місце); виступають консультантами у конфліктних ситуаціях; можуть виконувати тренерську діяльність працівників організації
Академічні психологи-дослідники		
Професори психології	Психологи-дослідники	Лабораторні менеджери
Здійснюють навчальну діяльність майбутніх психологів; беруть участь у підвищенні кваліфікації практикуючих психологів	Проводять психологічні дослідження, створюють психологічні методики для досліджень; представляють доповіді на конференціях, семінарах	Керують лабораторними дослідженнями; спостерігають за нормативністю досліджень, забезпечують роботу обладнання в лабораторії

Цінністю закордонного досвіду аналізу професії є прогноз її можливостей за кожним із підвидів. Для психолога у кожному виді діяльності означено конкретні проблеми, які можуть спіткати фахівця, або перспективи його майбутньої реалізації. Так, для психолога, що обирає діяльність з дітьми, зауважено про можливість отримати сертифікат Американської Ради з

FEATURES OF IDENTIFICATION OF PROFESSIONAL CLAIMS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

Koval Diana V.

PhD student, Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine

ORCID 0000-0003-1816-6992

dd230387@gmail.com

Annotation. The article presents the problem of future psychologists' professional aspirations. Experts' opinions on the types of professional realization of psychologists and the possibilities of their career development have been analyzed. It has been found out possibilities psychologists employment in general within the framework of personnel offers in the labor market. It has been analyzed positions and corresponding professional duties of the practical psychologist, it has been distinguished the most regular functions of his activity: managerial or educational. It has been proved that the career and personal professional growth of the psychologist occurs under the condition of his constant self-improvement, desire to find resources for the processes of self-presentation in the professional environment. It has been presented the comparative characteristic of psychologists' professional realization types in the USA, on the basis of which the conclusion is made about the uniqueness of understanding of the content of future activity and prospects of employment of psychologists, their typical salary for each of activities. It has been made the conclusion about the possibilities in awareness of the professional possibilities at the stage of its choice and balancing of own professional aspirations.

It has been analyzed psychological peculiarities of students-psychologists' career orientations on the basis of which it is concluded that the growth of indicators of high actual professional self-esteem (professional opportunities), illusions of professionalism achievement. It has been noted that participation in professional trainings of a commercial type distorts the students' picture of their own capabilities which are inadequately evaluated and unreasonably considered a resource, which allows applying for the positions of HR-managers, coaches or managers immediately. Based on the results of experiments conducted by scientists in Lviv and Kiev, it has been proved that the correction requires an inappropriately overestimated self-esteem of professional potential, which manifests in the focus on individual counseling, purchasing one's office, coaching, advertising or politics.

Keywords: professional aspiration; future psychologists; professional realization; professional potential; inadequacy; self-esteem.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Panok, V., 2013. Professional Formation of Practical Psychologists: Experience and Perspectives. *Psykhologhiia i suspilstvo*, [online] no. 3, pp. 135 – 141. Available at: <<http://journals.urau.ua/index.php/1810-2131/article/viewFile/114462/10898>> (in Ukrainian)
- [2] Career advancement of psychologist. Web-site "Do business". Available at: <<https://delatdelo.com/organizaciya-biznesa/karernyj-rost-psihologa.html>> (in Ukrainian)
- [3] Salyonovych, Yu., 2019. I want to become a psychologist / interview with the founder of the Ukrainian Center for Behavioral Addiction Research Olga Alyokhina. Available at: <<https://thepoint.rabota.ua/hochu-staty-psyholohom-pro-15-rokiv-navchannya-zarplatu-na-rivni-top-menedzheriv-toksychnyh-kliientiv-ta-inshi-osoblyvosti-profesiyi/>> [Accessed 28 January 2019] (in Ukrainian)
- [4] Hoiko A., Stoliarchuk O., 2016. Dynamics of career orientations of future psychologists. *Naukovi здобутки studentiv Instytutu liudyny*, [online] no. 1 (5), Available at: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=14&ved=2ahUKEwid8_fsjKLnAhXEIIsKHRKrAmk4ChAWMAN6BAgFEAE&url=http%3A%2F%2Fstudscientist.kubg.edu.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F68%2F71&usg=AOvVaw0l3KyWjioSzBnVq6sfeyhC> (in Ukrainian)
- [5] Petrovska I., 2015. Psychological features of the career orientations of psychology students. *Molodyi vchenyi*, [online] no. 2 (17), pp. 224 – 227. Available at: <<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/229.pdf>> (in Ukrainian)
- [6] A Guide to Careers in Psychology. Available at: <<https://www.learnpsychology.org/psychology/>> (in English)